

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Факультет психології і соціології
Кафедра соціальної педагогіки**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Харків, 2016

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З СІМЕЙ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ІЗ ЗОНИ АТО ЗАСОБАМИ ГРИ

Постановка проблеми. В Україні останнім часом відбулися безпрецедентні явища – іноземна інтервенція, окупація, тероризм, антитерористична операція (АТО). Вони мають соціальні наслідки, які призвели до великої кількості внутрішньо переміщених осіб та порушень прав людини. Таких громадян України зараз називають вимушеними переселенцями, що підкреслює мотиви їх переміщення – вони вимушені залишати свої домівки, щоб зберегти власне життя та життя близьких, щоб уникнути насилля. Різке соціальне розшарування сімей, неврівноваженість психоемоційного фону виховання, перебування в умовах знецінення загальнолюдських принципів моралі призводять до дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з числа сімей переселенців із зони АТО.

У зв'язку з актуальними проблемами виникла необхідність негайних дій законодавчих органів, освітніх установ, психологічних служб тощо. Але, враховуючи відсутність досвіду у вирішенні подібного роду проблем, українське суспільство опинилося не готовим до даної ситуації, тому актуальною проблемою соціально-педагогічної теорії та практики є підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з числа сімей переселенців із зони АТО.

Аналіз досліджень. Аналіз наукової літератури з проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців із зони АТО показує, що оскільки дана проблематика не була до сьогоднішнього часу актуальною в нашій країні, наукові дослідження в цій сфері майже не представлені. З метою визначення сутності та особливостей соціально-педагогічної діяльності з профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців із зони АТО нами проведено аналіз наукових праць дослідників, які вивчали сутність роботи соціальних педагогів, соціальних працівників з особами, які стали вимушеними переселенцями.

Так, аналіз наукових праць Т.В. Войцях дозволив визначити основні проблеми таких вразливих груп, як жінки, діти та внутрішньопереміщені особи: вразливість жінок та дітей відмічається як у конфліктний період, так і по його завершенні – вони стикаються з різними проявами порушення їхніх прав, у тому числі з насильством [2].

Аналіз досліджень А.А. Акмалової, В.М. Капіцина [1] показує, що у соціальній роботі з мігрантами, зокрема й вимушеними переселенцями, виокремлюють три сфери життя людини, через які відбувається адаптація, пристосування переселенців: природно-антропологічна, агентно-професійна та духовно-культурна. У працях І.Д. Зверевої та низки інших дослідників

зазначається, що у соціально-педагогічній роботі з переселенцями виокремлюють дві групи проблем, які потребують негайного вирішення: об'єктивні (пов'язані із забезпеченням правової нормативної бази фінансування, матеріального постачання, забезпеченням життєдіяльності переселенців, а також підготовкою штату соціальних працівників) та суб'єктивні (підтримка правової гідності людини, допомога у «відновленні» функцій в новому мікросоціумі для її успішної самореалізації, забезпеченні умов для формування у особистості соціальних якостей) [6].

А.Й. Капська виокремлює функції соціального працівника, успішна реалізація яких, на нашу думку, сприятиме налагодженню ефективної соціально-педагогічної роботи з вимушеними переселенцями: соціально-побутова, соціально-медична, соціально-педагогічна, соціально-психологічна [8].

Аналіз наукових досліджень Л.С. Виготського [3], В.А. Крутецького [5] та інших вчених дозволив виокремити соціалізуючий потенціал ігрових засобів у роботі з молодшими школярами, що полягає у невимушеній формі засвоєнні дитиною соціальних ролей, формуванню навичок суспільної поведінки, вихованню соціально важливих рис характеру.

Поряд з тим, питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців із зони АТО засобами гри залишається актуальним у наш час і потребує вивчення.

Мета статті: визначити сутність та особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців із зони АТО засобами гри.

Виклад основного матеріалу. У межах статті необхідно з'ясувати основні терміни та положення, якими ми будемо оперувати у ході дослідження: «профілактика дезадаптації», «діти молодшого шкільного віку», «переселенці із зони АТО», «засоби гри».

В.М. Теслюк визначає дезадаптацію як «відносно короткочасний ситуативний стан, що є наслідком дії нових, незвичайних подразників середовища, що змінилося і сигналізує про порушення рівноваги між психічною діяльністю і вимогами середовища, а також спонукає до переадаптації; досить стійкий, складний психічний стан, що виражається в неадекватному реагуванні й поведінці особистості, обумовлених функціонуванням психіки на межі її регуляторних і компенсуючих можливостей» [7, с. 23]. Відповідно профілактику дезадаптації визначаємо як попередження прояву даного стану.

Молодшим шкільним вважається вік від 6-7 до 11-12 років [5]. Аналіз наукових досліджень з проблеми профілактики дезадаптацій у молодших школярів дозволив стверджувати, що для дітей цього віку ігрові засоби є провідними у навчанні та вихованні. За Л.С. Виготським «ігрова діяльність є засобом активного засвоєння людської культури» [3]. Тому в контексті нашого дослідження засоби гри визначаємо як сукупність ігрових прийомів діяльності

соціального педагога, що дозволяє йому найбільш ефективно здійснювати процес соціального виховання молодших школярів.

Згідно Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» переміщеною особою є «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [4, с. 17]. Враховуючи вищезазначене, об'єктом соціально-педагогічної діяльності з профілактики дезадаптації у молодших школярів з сімей переселенці із зони АТО є самі молодші школярі та їхні батьки.

Аналіз досліджень З.З. Фалинської дозволяє визначити підготовку майбутніх соціальних педагогів як «процес формування фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх типах та видах навчально-виховних установ і закладів соціальної роботи, на всіх рівнях управління» [9, с. 34]. Підготовка майбутніх соціальних педагогів має забезпечувати володіння ними сукупністю соціально-педагогічних, психологічних, соціально-виховних прийомів і методів, які цілеспрямовано впливають на свідомість, поведінку і діяльність особистості молодших школярів із сімей переселенців із зони АТО засобами гри з метою їх активного пристосування до умов суспільства.

Аналіз наукової літератури показує, що процес підготовки майбутніх соціальних педагогів – це складний, багаторівневий процес, що має включати практичну та теоретичну підготовку та основи розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця. На основі проведеного аналізу теоретичних джерел нами було розроблено комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з числа сімей переселенців з зони АТО засобами гри, до складу якого входять лекційні, семінарські та практичні заняття, що сприяють засвоєнню студентами технології ігрової соціально-педагогічної діяльності з дітьми із сімей переселенців із зони АТО.

У межах експериментальної перевірки комплексу засобів, що було проведено на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди та Центру дитячого розвитку для дітей переселенців із зони АТО «Простір дружній до дитини», було здійснено визначення показників професійної та особистісної готовності майбутніх соціальних педагогів.

На основі узагальнення результатів експериментального дослідження було виявлено умови застосування комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців з зони АТО засобами гри. Проведення лекційних та семінарських занять стали теоретичною основою, застосувати яку студенти 4 курсу - майбутні соціальні педагоги мали змогу під час проведення ігрових

заходів з молодшими школярами із сімей переселенців із зони АТО в Центрі дитячого розвитку.

Результати дослідно-експериментальної роботи дозволили виявити підвищення рівня професійної, особистісної та мотиваційної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців з зони АТО, що підтвердило ефективність розробленого комплексу засобів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На основі узагальнення вивченої теорії та здійсненої практичної професійної діяльності, особливостями професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців з зони АТО засобами гри можна визначити: 1) створення системи соціально-педагогічної діяльності, що передбачає планування, розробку та впровадження в підготовку майбутніх соціальних педагогів комплексу засобів, що є необхідною умовою їхньої підготовки; 2) важливим аспектом у підготовці майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців із зони АТО є поєднання теоретичних та практичних засобів навчання, що сприяє не лише засвоєнню студентами нових знань, а й розвитку практичних навичок діяльності.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка засобів фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей старшого шкільного віку з сімей переселенців із зони АТО.

Список використаних джерел

1. Акмалова А. А. Социальная работа с мигрантами и беженцами / А. А. Акмалова, В. М. Капицын. – М. : ИНФРА-М, 2008. - 220 с.
2. Войцях Т. В. Інноваційні методики діагностичної роботи з сім'єю: [спецкурс] / Т. В. Войцях. – Черкаси : ОПОПП, 2012. – 68 с.
3. Виготський Л. С. Гра та її роль психічному розвитку дитини / Л. С. Виготський // Питання психології. - 1966. - № 6.-С. 62-76.
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-vii>.
5. Крутецький В. А. Розвиток особистості в молодшому шкільному віці / В. А. Крутецький / Основи педагогічної психології. – М. : Просвещение, 1972. - С. 81-125.
6. Соціальна педагогіка: теорія і технології. Підручник / За ред. І. Д. Звереві. — К. : Центр навчальної літератури. — 2004. — 316 с.
7. Теслюк В. М. Технології соціально-педагогічної діяльності: термінологічний словник-довідник / В.М. Теслюк. - К.: НАКККіМ, 2011. –145 с.
8. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. А.Й. Капської. – Київ : УДЦССМ, 2000. - 372 с.

9. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / З. З. Фалинська / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — Л., 2006. — 284 с.

Артеменко Д. О. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців із зони АТО засобами гри.

У статті визначено сутність соціально-педагогічної підтримки осіб, які стали вимушеними переселенцями; розкрито сутність та особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики дезадаптації дітей молодшого шкільного віку з сімей переселенців із зони АТО.

Ключові слова: професійна підготовка, профілактика дезадаптації, діти молодшого шкільного віку, переселенці із зони АТО, засоби гри.

Artemenko D. O. Features of training of future social pedagogues to the prevention of disadaptation children of primary school age from families of immigrants from ATO areas by game means.

The article identified social and pedagogical support for people who have been perforce displaced; disclosed the essence and features of training of social pedagogues for the prevention of disadaptation children of primary school age from families of immigrants from ATO areas.

Keywords: professional preparation, prevention of disadaptation, children of primary school age, immigrants from ATO areas, game means.

УДК 37.013.42

Борисова Л.П.

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З МОЛОДШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ З БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Постановка проблеми. Виховний потенціал у багатодітній родині має свої особливості, а процес соціалізації дітей - свої труднощі та проблеми. З одного боку, тут, як правило, виховуються розумні потреби й уміння зважати на потреби інших; можуть формуватися такі моральні якості, як чуйність, людяність, відповідальність, повага до людей, а також якості соціального порядку - здатність до спілкування, адаптації, толерантність. Однак за даними соціологічних досліджень кожна четверта із багатодітних родин є соціально неблагополучною [10]. Що зумовлює необхідність у наданні таким родинам і особливо дітям, що в них виховуються професійної допомоги з боку кваліфікованих фахівців.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукової літератури з проблеми соціально-педагогічної роботи з молодшими дошкільниками з багатодітних сімей показав, що досліджено такі її аспекти: соціально-педагогічна робота з